

Semináře, porady, mezinárodní styky

Seminář o elektronických službách typu *document delivery* pro pracovníky veřejně přístupných knihoven z pohledu vzdělávání

22. listopad 1999 se stal významným dnem v životě Státní technické knihovny. Začínal první den Semináře o elektronických službách typu *document delivery* pro pracovníky veřejně přístupných knihoven, první oficiální vzdělávací akce školicího střediska STK, a to hned pro širokou odbornou (a kritickou) veřejnost.

Dnes, kdy plánujeme v pořadí již čtvrtý seminář s podstatně aktualizovaným obsahem, vycházíme ze zkušeností těch již realizovaných a hodnotíme nejen jejich průběh, ohlasy, pochvalu i kritiku a připomínky, ale zamýšlíme se nad další koncepcí takových vzdělávacích akcí. A to nejen z pohledu vzdělávání kolegů knihovníků a široké odborné veřejnosti, ale i dopadů takových vzdělávacích akcí na pracovníky Státní technické knihovny i na knihovnu jako organizaci.

Vlastně jsme se od počátku všichni učili. Projekt semináře byl koncipován koncem roku 1998 a získal grant z programu Ministerstva kultury ČR „Knihovna 21. století“. O to důraznější byla potřeba akci náležitě zvládnout. Prvním překvapením byla blesková reakce zájemců o účast na semináři. Zájem knihovníků vysoce překročil prostorové i lektorské možnosti školicího střediska. Současně byl výmluvným dokladem toho, že potřeba vzdělávání knihovníků, informačních pracovníků a široké odborné veřejnosti je velice aktuální.

Seminář byl rozdělen do dvou částí - teoretické a praktické, která byla zaměřena na nácvik skenování, zhotovování kopií dodávaných elektronickou cestou a na práce s různými typy souborů (grafické formáty), současně však i na elektronické doručování dokumentů a seznámení s dodavatelskými systémy JASON a SUBITO. V této části semináře byli účastníci rozděleni do pracovních skupin a cílem byla jejich aktivní práce u počítačů a skenerů. Ta již vyžadovala základní znalost práce s počítačem, a tak jsme museli vyjít vstříc nejen termínovým představám účastníků, ale byli jsme nuceni zjistit dodatečně krátkým dotazníkem i úroveň jejich počítačové gramotnosti. Povzbuzující bylo, že nám nikdo neodmítl tyto informace sdělit, a pokud z nich vyplynulo, že dovednost dotyčného

není úměrná předpokladům pro úspěšné zvládnutí praktické části semináře, nabídli jsme posunutí termínu účasti takovým zájemcům na pozdější dobu, do které se jistě ve vlastním zájmu naučí základní dovednosti práce s počítačem. Ani tato jednání nebyla kupodivu nepříjemná, každý pochopil, že praktická část semináře může být efektivní pouze pro toho, kdo se jí může aktivně zúčastnit.

Realizační tým lektorů, techniků a organizátorů se sešel několikrát, aby přesně definoval role jednotlivců ve vzdělávací akci a dohodl provázání jednotlivých témat, jejich řazení a v neposlední řadě i nácvik praktických dovedností. „Pokusnými králíky“ se stali pracovníci STK, kteří jako dobrovolníci podstoupili generální zkoušku vybraných přednášek s návazností na podstatu praktické části semináře; jejich náměty a připomínky měly cenu zlata. Zájem dobrovolníků byl potěšující a převýšil možnosti zkoušky.

Podstatnou podmínkou realizace zejména praktické části semináře byla instalace dvou skenerů a deseti počítačů včetně jejich vybavení potřebným softwarem. Zjistili jsme, že „technika“ je někdy nevypočitatelná a její opakované odzkoušení se stalo pravidlem.

Finanční možnosti STK nestačily na vybavení učebny školicího střediska potřebnou didaktickou technikou ani veškerým nábytkem. Proto jsme již počátkem září 1999 podali žádost o grant Open Society Institute/Network Library Program na dovybavení školicího střediska a operativně jsme nakoupili potřebné židle z daru firmy Minerva. Opět jsme se učili.

Téma semináře pohotově reagovalo na nové trendy vývoje služeb umožněné aplikací moderních informačních technologií, které STK již provozně zvládla. Zde jsme mohli vyjít ze zkušeností pracovníků služeb, kteří se sami museli naučit a byli ochotni se o znalosti a zkušenosti podělit s jinými. Na jedné straně se tedy objevila nutnost učení jednotlivce, na straně druhé potřeba učení se organizace a to učení se z práce. Právě zde lze najít zárodek „učící se organizace“, jejíž podstatnou charakteristikou je vůle a ochota ke změně, tedy schopnost pohotově aktivizovat své pracovníky. V této souvislosti považují za důležité dva zásadní prvky, a to kulturu organizace, která nahlíží na lidi jako na nepostradatelné činitele změny, ať jsou na jakékoliv úrovni, a pružnost organizační struktury dovolující efektivní vytváření týmů pro speciální úkoly, v našem případě pro realizaci seminářů. Jako organizační garant všech vzdělávacích akcí v STK mohu potvrdit, že právě tyto momenty sehrály, a stále hrají, podstatnou roli v úspěšnosti vzdělávacích akcí, na nichž se podílí

více lektorů. Vedle ostřílených školitelů se začínají objevovat i pracovníci, kteří jsou odborníky na danou problematiku, v níž dnes a denně žijí, ale jejich prezentační a komunikační dovednosti, aktivní vystupování na veřejnosti a u řady z nich i schopnost naučit druhého to, co sám umí, se teprve postupně vyvíjely. Zejména pro ně byl určen kurs základů lektorských dovedností, naučili se pracovat s prezentační technikou, učili se učit jiné.

Individuální chování je silně formováno rolemi, které lidé i organizace hrají, a proto nejlepší způsob, jak změnit chování lidí, je dát je do nových vztahů, souvislostí, které přinášejí nové role, odpovědnosti a vztahy. Rozšířené odpovědnosti za dosažení výsledku a osobní učení se jsou právě v „učící se organizaci“ klíčovými prvky. V realizačním týmu došlo ke změnám rolí jednotlivých účastníků, kdy provázaností témat a následností nácviků se lidé stávali partnery bez rozdílů služební nadřazenosti a podřízenosti a věřím, že spolupracovali na základě partnerství v pravém slova smyslu, při němž byla prověřena jejich individuální i kolektivní spolehlivost.

I knihovna jako kterákoliv jiná organizace se učí objevováním a napravováním nedostatků ve své práci. Učí se vlastně tehdy, je-li ochotna korigovat svá jednání založená na informacích ze svého vnitřního a vnějšího prostředí. Hodnocení průběhu seminářů takové korekce přineslo na základě poznatků lektorů i organizátorů, podstatný vliv měla také závěrečná hodnocení účastníků seminářů, byť šlo o první reakce. Hlubší a důkladnější hodnocení lze vysledovat poměrně obtížně, jedním z ukazatelů bude jistě i využívání služby *document delivery* a její zavedení a poskytování v jiných knihovnách v České republice. Toto přání ostatně vyslovila v závěru svého článku o semináři o elektronických službách jeho přímá účastnice Bc. Jindra Planková¹⁾.

Klíčovou roli při úspěšné realizaci seminářů o elektronických službách typu *document delivery* pro pracovníky veřejně přístupných knihoven (listopad 1999, duben a květen 2000) sehráli lidé, kteří přijali proces změn za vlastní do té míry, že se vlastně stali podporou vzdělávání a rozvoje pracovníků knihovny v klimatu tvořivosti a osobní aktivní činnosti. To je i síla, která může posouvat dopředu nepřetržitý proces transformace knihovny. A má ještě jeden ne nepodstatný prvek - snad by mohla kulturu učení rozšířit na odbornou veřejnost a partnerské organizace.

Dovolím si tímto pozvat všechny zájemce na další seminář, pro nějž byl předběžně stanoven termín 24. 10. 2000, může však dojít k mírnému posunu jeho termínu v důsledku zpracování prováděcích předpisů k autorskému zákonu. Novinkou budou aktuální informace o Virtuální polytechnické knihovně.

A co lektori seminářů - pracovníci STK ?

Dovolte malou sci-fi zprávu lektorům semináře: „Všem, kteří se podíleli na vyřízení dnešní objednávky (MMS) pro knihovnu DSTO Research Library (Austrálie) oznamujeme, že se kopie článku podařilo elektronicky odeslat o 5 hodin dříve, než je uživatel objednal (samozřejmě díky časovému posunu). Obdivuhodné - děkujeme. Jiřina Haningerová a Jan Hasala.”²⁾

Poznámky a literatura:

- 1) PLANKOVÁ, J. Seminář o elektronických službách. *Čtenář*, 2000, č.6, s.178.
- 2) Otištěno s laskavým svolením J. Haningerové, vedoucí oddělení meziknihovních služeb STK.

PROKOPENKO, J., KUBR, M. a kol. *Vzdělávání a rozvoj manažerů*. Praha : Grada Publishing 1996. 631 s.

Zdenka Kloučková
Státní technická knihovna